

Література

1. Dymar N.M., Reva T.D., Drapei I.M., Yaremenko L.M. Enhancing cognitive engagement in medical students through problem-based histology instruction: implications for competency-oriented physician training. *Polski Merkuriusz Lekarski*. 2026. Vol. 54, No. 2. P. 176–182. DOI: 10.36740/Merkur202602112.
2. Korda M., Shulhai A., Shevchuk O., Shulhai O., Shulhai A.-M. Psychological well-being and academic performance of Ukrainian medical students under the burden of war: a cross-sectional study. *Frontiers in Public Health*. 2025. Vol. 12. Article 1457026. DOI: 10.3389/fpubh.2024.1457026.
3. Mayer A., Yaremenko O., Shchudrova T., Korotun O., Dospil K., Hege I. Medical education in times of war: a mixed-methods needs analysis at Ukrainian medical schools. *BMC Medical Education*. 2023. Vol. 23. Article 804. DOI: 10.1186/s12909-023-04768-2.
4. Srichawla B.S., Khazeei Tabari M.A., Găman M.-A., Muñoz-Valencia A., Bonilla-Escobar F.J. War on Ukraine: Impact on Ukrainian Medical Students. *International Journal of Medical Students*. 2022. Vol. 10, No. 1. P. 15–17. DOI: 10.5195/ijms.2022.1468.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-651-8-22>

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ НА ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ

Добрянська Наталія Валеріївна

кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових і гуманітарних наук
навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна

Дисциплінарна відповідальність публічних службовців є одним із важливих правових засобів забезпечення належного виконання ними службових обов'язків та дотримання встановлених вимог щодо запобігання виникнення конфлікту інтересів та інших корупційних ризиків. Водночас правова природа дисциплінарної відповідальності як інструменту запобігання корупції залишається недостатньо дослідженою, зокрема в частині можливості застосування дисциплінарних заходів до поведінки, яка ще не утворює складу

корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, але створює передумови для його вчинення.

З цього приводу у науковій літературі справедливо наголошується на тому, що одним із принципів дисциплінарної відповідальності державних службовців є саме превентивність, яка, на думку Т. Латковської, означає, що державний службовець повинен приділяти увагу виявленню потенційних проблем і небезпек у своїй діяльності та попередженню їх на ранніх етапах. Це, як вважає вчена, передбачає аналіз ризиків, прогнозування можливих наслідків і вжиття відповідних заходів для запобігання виникненню проблем [1, с. 646].

Важливо також зазначити, що дисциплінарна відповідальність державного службовця у контексті запобігання корупції має подвійну правову природу, оскільки з одного боку, вона є формою юридичної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку, а з іншого – самостійним превентивним інструментом забезпечення доброчесної поведінки публічного службовця. Про це переконливо свідчить системний аналіз положень ст. 65-1 Закону України «Про запобігання корупції» [2] та ст. 65 Закону України «Про державну службу» [3], які передбачають можливість дисциплінарного реагування не лише на вже вчинене корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення, а й на низку інших порушень службової поведінки, що створюють передумови для корупційних проявів.

При цьому ст. 65-1 Закону України «Про запобігання корупції» закріплює дисциплінарну відповідальність насамперед як один із видів юридичної відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення [2]. Особливого значення у цьому контексті набуває частина друга цієї статті, відповідно до якої особа, яка вчинила таке правопорушення, але не була позбавлена судом права обіймати відповідні посади або займатися відповідною діяльністю, підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності [2]. Отже, законодавець виходить із необхідності збереження дисциплінарно-службових наслідків навіть у випадках, коли в межах іншого виду юридичної відповідальності не було застосовано найбільш суворого обмеження професійного статусу особи. У такому розумінні дисциплінарна відповідальність виконує компенсаторно-превентивну функцію, адже забезпечує службову оцінку поведінки особи незалежно від того, чи призвело вчинене нею правопорушення до заборони подальшого перебування на публічній службі [4].

Водночас превентивна роль дисциплінарної відповідальності значно ширша за випадки, безпосередньо охоплені ст. 65-1 Закону України «Про запобігання корупції». Зокрема, ст. 65 Закону України «Про державну службу» визначає дисциплінарний проступок як протиправну

винну дію або бездіяльність чи прийняття рішення, що полягає у невиконанні або неналежному виконанні посадових обов'язків та інших установлених вимог. Серед спеціально визначених дисциплінарних проступків законодавець прямо називає порушення правил етичної поведінки, дії, що шкодять авторитету державної служби, перевищення службових повноважень, використання повноважень в особистих або неправомірних інтересах інших осіб, а також окремі порушення, пов'язані з декларуванням та відносинами прямого підпорядкування [3]. Таким чином, дисциплінарна відповідальність фактично створює додатковий рівень реагування на недоброчесну службову поведінку, яка не обов'язково досягає рівня корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення.

Особливо показовим у цьому аспекті є п. 9 ч. 2 ст. 65 Закону України «Про державну службу», який визнає дисциплінарним проступком використання державним службовцем повноважень в особистих (приватних) інтересах або в неправомірних особистих інтересах інших осіб [3]. Отже, законодавець пов'язує дисциплінарну відповідальність безпосередньо з характером використання владного повноваження, а не лише з настанням конкретного шкідливого результату. Саме це дозволяє розглядати дисциплінарну відповідальність як інструмент раннього запобігання корупції: негативна оцінка поведінки службовця можлива вже на етапі неправомірного використання службового статусу, до того як така поведінка трансформується у корупційне правопорушення, за яке передбачена адміністративна або кримінальна відповідальність.

Аналогічну превентивну спрямованість має положення п. 7 ч. 2 ст. 65 Закону України «Про державну службу», відповідно до якого перевищення службових повноважень визнається дисциплінарним проступком, якщо воно не містить складу кримінального або адміністративного правопорушення [3]. Такий підхід демонструє функціональне розмежування дисциплінарної та інших видів юридичної відповідальності: дисциплінарний механізм може застосовуватися до неправомірної поведінки службовця на тому рівні, на якому вона ще не становить адміністративного чи кримінального правопорушення. У цьому полягає одна з основних превентивних властивостей дисциплінарної відповідальності – можливість реагувати на небезпечні для належного функціонування державної служби форми поведінки до досягнення ними порогу суспільної небезпечності, необхідного для застосування більш суворих видів юридичної відповідальності.

Таким чином, запобігання корупції за допомогою дисциплінарної відповідальності проявляється щонайменше у трьох взаємопов'язаних формах:

1) у припиненні конкретної недоброчесної поведінки державного службовця шляхом застосування до нього дисциплінарного стягнення;

2) у формуванні для інших державних службовців превентивного сигналу про настання негативних службових наслідків за неправомірне використання службових повноважень, навіть якщо відповідна поведінка не утворює складу корупційного правопорушення;

3) у виявленні та усуненні причин і умов, які сприяли корупційним або пов'язаним із корупцією правопорушенням. Остання форма безпосередньо передбачена ч. 3 ст. 65-1 Закону України «Про запобігання корупції», яка встановлює можливість проведення службового розслідування з метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню правопорушення або невиконанню вимог антикорупційного законодавства [2]. Отже, службове розслідування у цій конструкції має не лише ретроспективний характер встановлення обставин уже вчиненого порушення, а й виражену превентивну спрямованість – усунення факторів, які можуть зумовити повторення аналогічної поведінки.

Разом із тим, сучасний стан правового регулювання має певні недоліки, що знижують превентивний потенціал дисциплінарної відповідальності. Так, положення ст. 65 Закону України «Про державну службу» містять значну кількість складів дисциплінарних проступків, однак лише окремі з них безпосередньо пов'язані з використанням службових повноважень у приватних або неправомірних інтересах. Унаслідок цього дисциплінарна відповідальність законодавчо сприймається переважно як загальний механізм забезпечення службової дисципліни, хоча окремі її склади фактично виконують функцію раннього антикорупційного реагування.

З огляду на це доцільним видається посилення превентивної функції дисциплінарної відповідальності шляхом нормативного закріплення положення про те, що дисциплінарним проступком може бути також порушення встановлених законом або внутрішніми актами вимог доброчесної службової поведінки, якщо таке порушення створює реальний корупційний ризик або сприяє виникненню умов для корупційного чи пов'язаного з корупцією правопорушення. Водночас така підстава має бути сформульована достатньо визначено, щоб не перетворити категорію «корупційного ризику» на необмежену дискрецію керівника та забезпечити державному службовцю передбачуваність дисциплінарних наслідків його поведінки.

Отже, дисциплінарну відповідальність державного службовця доцільно розглядати не лише як засіб покарання за порушення службової дисципліни, а як складову системи запобігання корупції, яка забезпечує раннє реагування на недоброчесну поведінку, припинення

неправомірного використання службових повноважень та усунення причин і умов, що сприяють корупції.

Література

1. Латковська Т. Принципи дисциплінарної відповідальності державного службовця як основа забезпечення ефективності та довіри у публічному секторі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 644-647. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/152>.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 11.08.2026).
3. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#n697> (дата звернення: 11.08.2026).
4. Добрянська Н. Особливості правового механізму запобігання корупції в Україні. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 9(37). DOI [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9\(37\)-355-364](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9(37)-355-364).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-651-8-23>

ОСВІТА ТА НАУКА В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ НА ПРИКЛАДІ ПРОБЛЕМ АДМІНІСТРАТИВНО ДЕЛІКТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Доненко Валерій Вікторович

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного та приватного права,
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

Україна перебуває в складних умовах війни з російським агресором, яка продовжується п'ятий рік. Втрати людського потенціалу серед викладачів, науковців, студентів, учнів вражають та збільшуються. Значного впливу на освіту та науку мають суттєві втрати матеріальної від пошкодження до повної руйнації, негативно вплинуло передислокація навчальних закладів та установ з ТОТ, а навчальний процес проходять під вий сирен та грохот балістики. Попре складнощі можна впевнено констатувати, що освіта та наука вистояла, тримається та разом з усією країною робить все заради нашої справжньої перемоги та справедливого миру. Освітня та науковці стійко тримають внутрішній фронт протистояння ворогу. Свідченням